

O instrucțiune din 1832 privind organizarea Arhivelor isprăvnicilor din Moldova

ȘTEFAN CERVATIUC

În volumul omagial editat cu prilejul împlinirii a 125 de ani de activitate a Arhivelor Statului se face observația justă că „în Moldova Regulamentul Organic nu conține dispoziții clare despre înființarea unei instituții cu numirea Arhiva Statului”¹, menționându-se în continuare că „pentru lămurirea confuziilor din legislația inițială sau completarea instrucțiunilor pe care practica arhivistică le găsea insuficiente, s-au dat pînă în anul 1862 de către organele competente, diferite hotăriri din care cele mai importante au fost adunate și publicate în „Codu judiciar pentru tribunalele din Moldova”². Verificînd respectivul cod judiciar se poate observa că în el sînt cuprinse asemenea hotăriri, dar ele încep cu anul 1837 și se referă numai și numai la arhivele instituțiilor judecătorești³.

La fel de importante erau însă și arhivele instituțiilor administrative, între care și cele ale isprăvnicilor și, deci, nu se putea ca și acestea din urmă să nu intre în atenția aceluiași „organe competente”, cu atît mai mult cu cît și mai înainte de 1832 au existat destule „puneri la cale” în privința lor⁴.

Prima instrucțiune referitoare la organizarea arhivelor isprăvnicilor emisă imediat după punerea în aplicare a Regulamentului Organic și înființarea Arhivelor Statului este o circulară a Vistieriei Moldovei către isprăvnicii, din 28 ianuarie 1832, depistată de noi în două exemplare, din care la unul lipsește prima filă, într-un dosar al Isprăvniciei ținutului Dorohoi, cu ocazia pregătirii pentru microfilmare în anul 1980⁵.

Nu știm dacă la întocmirea acestei instrucțiuni și-a adus contribuția și Gheorghe Asachi, proaspătul numit arhivist al statului. Cert este că ea prezintă caracteristicile unei adevărate norme tehnice privind primirea, înregistrarea și repartizarea documentelor spre rezolvare, constituirea și ordonarea dosarelor, evidența, depozitarea și păstrarea arhivei isprăvnicilor, precum și îndatoririle slujbașilor acestora în direcțiile respective, în special ale ispravnicului și sameșului care exercita și rolul de director al cancelariei.

Deși în general se urmează o anumită ordine, operațiunile arhivistice enumerate mai sus nu sînt strict delimitate una de alta într-un singur punct al instrucțiunii, ci, cîte o dată ele se regăsesc în două sau mai multe puncte. Acest lucru ar permite, desigur, gruparea și comentarea dispozițiilor din diferitele puncte, pe fiecare operațiune în parte. Dar a proceda așa înseamnă a fragmenta cursivitatea documentului și a diminua, astfel, frumusețea dată de logica sa inițială și limbajul epocii. De altfel, trebuie să menționăm că o

¹ *Istoricul Arhivelor Statului, 1831–1956, în Arhivele Statului, 125 ani de activitate, 1831–1956*, București, 1957, p. 31.

² *Ibidem*, p. 32.

³ Sc. Pastia, *Codu judiciar pentru tribunalele din Moldova*, Iași, 1862, p. 358, 374, 390, 417, 588, 619, 916, 976, 1086.

⁴ Referitor la aceasta vezi *Îndrumător în Arhivele Statului Iași*, vol. II, București, 1957, p. 37. Gh. Ungureanu, *Cancelaria instituțiilor din Moldova în anii 1800–1828*, în „*Revista Arhivelor*”, X (1967), nr. 2, p. 113–116; *Isprăvnicia ținutului Iași, 1828–1860. Inventar arhivistic*, București, 1984, p. 13–14.

⁵ Arh. St. Botoșani, fond Prefectura județului Dorohoi, dosar 1/1832, f. 1–8, 46–52.

asemenea prezentare a fost făcută, însă foarte sumar, în Inventarul arhivistic al Isprăvniceii ținutului Iași⁶. De aceea, preferăm să redăm documentul fără comentarii⁷.

ANEXĂ

1832 ianuarie 28, (Iași). Instrucțiune a Vistieriei Moldovei către Isprăvnicia ținutului Herța cu privire la organizarea arhivelor isprăvnicilor.

Vistieria Prințipatului Moldaviei
[Către Isprăvnicia ținutului] Herța.

După po onile ce s-au trimes de mai inainte pentru regularizarea hirtiiilor canțăleriiilor și așazarea lor in deli pe fieștecare made sau poroncă, să triimeti acum și inadinsi cinovnici din canțăleriiile isprăvniciiilor, de s-au adus in lucrare cuviiinciasă cuprinderea aceii poronci. Iară dacă pân acum încă vreunele den hirtii să vor găsi intru neregularisire la canțăleria ținutului, cinovnicul orinduit cu aciastă poroncă va sta, ca in ființa sa, toate hărțiiile a mădeliilor și a poroncilor următoare până la sfirșitul lui dechemv. să să adune și să să regularisască in deli, precum anume s-au povățuit prin aceeasi poroncă și să aducă la vistierie opis pentru regularisirea hirtiiilor canțălerii, următoare, precum s-au zis, pân la sfirșitul lui dec. 1831. Iară apoi orinduitul cinovnic să îndatorești, ca iarăși in ființa sa, să s-aducă canțăleria isprăvniciei, pentru vremea viitoare in regularisirea următoare:

1 — in) Toate trebile și socotelle cite își vor ave inceputul lor de la 1 ghenar 1832 să nu să se amestice nicicum cu celi de mai inainte și să fie așazate in canțălerie cu rindul lor, adică: in original celi ci vor fi trimesă de la ocirmuire sau de la oricare alți locuri, și in copii celi ce de la isprăvnicie să vor triimeti in ținut sau răspunsuri și raporturi către locurile de ocirmuire, nelipsind vreuna de la inceputul fieștecăreia dele și pân la sfirșitul ei, fiind însămnat pe toată dela, deasupra, pi osăbită coală de hirtie albă, in slovii mari, pricina și N° ei, și ținindu-să in toată vremea osăbit opis de toate delile cu aceiași lămurire ca, ori in ce vreme să să poată găsi canțăleria isprăvniciei in deplină cuviiinciasă rinduială.

2 — le) Din scriitorii canțălerii să fie unul însărcinat și cu răghistratura, avind spre aciasta două statornice condice din care in una să să triacă toate hărțiiile ce vor intra și in cealaltă condică hărțiiile de vor ieși din canțălerie, cu osăbit N° celi dintii și cu osăbit cel de al doile, după formile alăturate cu litera A, fiind intru a sa îngrijire de a pune N°, după reghistratură, la toate hărțiiile ce să vor priimi și la toate aceli ce vor ieși din canțălerie, însămnind N° hărțiiilor ieșite și pe însuși copiile lor care au să rămie la delă.⁸

3 — lc) Toate hărțiiile intrate care să cuprind in poroncile triimesă de la locurile de ocirmuire, oțnoșaniile de la giudecătorii i alte locuri, sau fără neatfirnte de ocirmuire, precum și raporturile de la privighetorii de ocoale să vor priimi de dreptul de cătră samișul ținutului, supt a sa iscălitură in condica celor ce le vor aduce, sau nefiind condică, va da osăbită adiverință de priimire. Samișul va aduce îndată aceli plicuri, așa pecetluite precum vor fi, inaintea ispravnicului. Iar ispravnicul, deschizindu-le, îndată va scrii diasupra pe marginea de la dreapta, zioa priimirii intru aceste cuvinte: (priimit la atite a cutăria luni). După aceasta, cetindu-le cu luare aminte, va scrie ispravnicul rezoluția sa, adică urmare a ce are a să face, cu însuși slova sa sau, intrebuintind slovă străină, va încredința cu a sa iscălitură. Și apoi, luindu-le samișul le va da reghistratorului ca să le treacă in condica intrărilor și pe urmă, luindu-le iarăși samișul va face urmare după rezoluție. Cind însă vreo rezoluție a ispravnicului, după întimplare, va fi potrivnică celor ci să vor cuveni a să lucra, samișul esti datoriu să miargă de iznoavă inaintea ispravnicului și să facă cuviiincioasă luare aminte spre a îndrepta rezoluția. Iară dacă și după aceasta ispravnicul să va împotrivi de a o îndrepta, atunce samișul, indeosăbit, va înștiința la Vistierie, arătind nepotrivirea aceii rezoluții cu ființa pricinii, ca să ia dezlegare de la Vistierie.

⁶ *Isprăvnicia ținutului Iași...*, p. 14—15.

⁷ Această instrucțiune a mai fost completată, dar numai pentru anumite puncte ale ei, încit ea a stat la baza organizării arhivelor isprăvniciiilor ținutale pînă in anul 1864 cind s-a făcut noua organizare administrativă a României.

⁸ Conform anexei, Registrul de intrare avea următoarele rubrici: „N° reghistrului, luna și zioa priimirii la reghistratură, N° hirtiiilor intrate, cuprinderea, in scurt a hirtiiilor intrate, priimitorii hirtiiilor”. Registrul de ieșire avea rubricile: „N° reghistrului, luna și zioa eșirii, cuprinderea in scurt a hirtiiilor eșite, priimitorii copilor pe care va fi pus N° hirtiiilor eșite”.

4 - le) Supt iscălitura ispravnicului, la toate acei din slujbi hîrtii și socoteli, în partea din dreapta, spre margine, esti dator samsișul să iscăliască, făcîndu-să cunoscut cu aciasta că și samsișul să împărtașește la răspundere deopotrivă cu ispravnicul.

5 - le) Toate hîrțile trebuiesc lucrate de rînd după a lor dată sau velet și cu așa grăbire și silință, încît cele de astăzi să nu rămîie pentru a doua zi. Iară dacă la vreunele din poronci va fi scris diasupra cuvîntul GRABNIC sau va cunoaște isprăvnicia că să atinge de vreo mai grabnică triabă, apoi acele să vor lucra mai înainte și fără rînd.

6 - le) Pentru ca să să caute trebile tînutului regulat, samsișul și toți scriitorii să vor afla în cîntălerie de diminața de la 9 ciasuri evropenești pîn la două, și sara de la șapți pînă la zăci ciasuri. În aceleași ciasuri să va afla și ispravnicul în presustfie, unde să va indeletnici întru lucrarea trebilor, avînd din această vremi și ciasuri hotărîte întru carele să să indeletnicească împreună cu samsișul. Iară cînd nu va fi îmbulzire de triabă, poate fi slobođ a nu mergi sara la presustfie.

7 - le) Samsișul este însărcinat cu osăbire a să îngriji pentru tînirea în bună rînduală a tuturor delilor, precum s-au zis la paragraful întăiu, dar pe lingă aciasta să îndatorești de a tîne și jurnal, supt numire de reghistru a mesei, prin care să va cunoaște lucrarea fiește-căreia hîrtii și carele să va inchipui după alăturarea formă subț litera B.⁹

8 - le) Samsișul tînutului la sfîrșitul fieștecăria luni își va face izvod cu în scurt arătătoare de toate delile, și cite vor fi săvîrșite le va pune de o parte la păstrare, scriînd precum s-a zis, cu slove mari, diasupra, N^o și pricina de care să atinge, iară la cite deli nu vor fi săvîrșite să va urma alăturarea hîrtilor pînă la a lor săvîrșire și atunce să vor pune și aceste în păstrare ca și celelanti.

9 - le) Toate despărțiturile sau racile dulapului vor ave însămnat diasupra N^o, începîndu-se de la N° 1 și înainte, pînă la ce mai de gios despărțire. Și pentru cite deli se vor păstra în fieștecare despărțire să va tîne osăbit izvod cu arătate că la nr. cutare să află dela cutare și cutare, ca prin aciasta, cînd va fi trebuință să să ia vreo delă din dulap, să să poată lua fără vreo amestecare de hîrtii în dulap și după întrebuițare să să poată pune iarăși la locul ei.

(De la punctul 10 la 15 sînt stabilite sarcinile sameșului și ispravnicului pe linia încasării, evidenței și trimerii la vistierie a banilor rezultați din încasarea birurilor și de aceea nu le-am mai transcris n.n.).

16 - le) Sameșul va da cuviincioasa ascultare ispravnicului, aflîndu-să cu neadormită privighere și silință ca să nu să întimple cea mai mică sminteală la vreo poroncă sau trebuință din neîngrijirea și lenevirea sa. Iară cînd dregătoria (ispravnicul) să va abati din a sali drepti îndatoriri, samsișul va înștiința în osăbire la Vistierie, asămîne va ave și el îngrijire ca nici privighetorii ocoalelor, nici acei ce vor fi orînduiți cu săvîrșire de poronci prin finut precum și vornicii satului să nu îndrăznească a lua de la nimene vrenn ban măcar piste aceia ci esti orînduit, ci fieștecare să și urmeze slujba întru îndatorirea pusă asupra-i, muțămîndu-se în aceia ce esti hotărît pentru dînsul.

17 - le) După toate aceste, orînduital cinovnic va lua în băgare de samă ca și mobilarisirea odăilor den presustfie și a cîntălerii să fie deopotrivă la toate tînuturile, adică: în mijlocul odăii den presustfie să fie masa orînduită cu scaunele ei, la care are să se indeletnicească isprăvnicul cu căutarea trebilor și într-o odaie a cîntăleriei, celelante mesă trebuinciasă pentru sameșul și scriitorii, una împotriva ceialalti cu scaunele lor pentru indeletnicirea acestora. Întru această odaie să va așăza de o parte și dulapuri orînduit pentru păstrarea hîrtilor, iar în cealaltă odaie a cîntăleriei va sta o masă cu privazuri pentru numărătoreea banilor i lada cu bani în care să vor închide și condicile pentru priimire și dare și înlăuntrul aceștia va păzi caraul rînduit, neîngăduind pe nimenea a umbla la ladă, afară de sameșul tînutului sau, în lipsa lui, de agiutorii său.

La aceste îndatoriri să supune atît ispravnicul precum și samsișul tînutului fără ce mai mică strămăutare.

Drept aceia, cinovnicul orînduit, după punerea acestor în bună rînduală și întocmai precum să arătesc, va lua înscris, atît de la ispravnic cit și de la samsiș, că vor fi întocmai următori.

Vel Vistiernic, ss indescifrabil

N°. 527 1832 ghenarie 28.

Arh. St. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 1/1832, f. 1-8. Orig.

⁹ Conform anexei, acest registru de evidență curentă avea următoarele rubrici: „N^o jurnalului, luna și ziua priimirii, N^o. hîrtilor intrate, cuprinderea în scurt a hîrtilor intrate; luna și ziua eșirii, N^o. hîrtilor eșite, cuprinderea în scurt a hîrtilor eșite, răspunsurile ce au venit”.